

de wat karikaturale ontwikkelingsvisie van R. Muchembled, de sterk ruraal gekleurde verklaringskaders van de Fransen en Engelsen hinderen zijn analyse zichtbaar. De euvelds waaraan nogal wat van die auteurs lijden, vinden we dan ook in zijn studie terug: een al te vooropgezet beeld van wat magie inhoudt, in plaats van een heuristische bepaling daarvan op grond van het materiaal — met daaraan gekoppeld de vraag hoeveel de auteur vanuit zijn startpunt nu precies als magie heeft 'herkend'; een gebrekkige conceptuele afbakening tussen religie, magie, contramagie, toverij en hekserij, waardoor het werk een nogal encyclopedisch, te weinig gestructureerd karakter krijgt; een onzorgvuldig en anachronistisch woordgebruik waarbij hardnekkig over 'hekserij' wordt gesproken terwijl allerlei geheel verschillende vormen van magisch handelen en toverij worden bedoeld. Vanysacker heeft dit laatste punt wel degelijk opgemerkt, maar meent dat een geüniformeerde terminologie bij internationale vergelijkingen meer helderheid zal brengen (149). Vandaar kennelijk zijn keus voor 'hekserij'. Ik denk dat hij zich daarin vergist, en dat niet de terminologie vergelijkingen mogelijk maakt, maar de inhouds- en contextanalyse, en die zal toch wezenlijk vanuit het tijdsperspectief dienen te vertrekken. Vanysacker zoekt duidelijk—en tevergeefs—naar een grote theorie die alles verklaart en werkt daarbij naar mijn smaak nog teveel met het beschavingsperspectief van de zich emanciperende burger: zijn voor een historicus intussen toch wel overbodig geworden verontwaardiging over de vervolgingen (de 'heksenwaan') zet daarbij af en toe een hinderlijk moraliserend toetje. Zelfs toont de auteur zich geïrriteerd door het obstinaat gebruik van het 'magische getal negen' dat 'er bijna tot in de treure toe [wordt] bijgesleurd' (40); alsof juist de frequentie van dat gebruik niet de magische waarde van het getal aangaf. Wellicht zijn dit echter jeugdzonden van een onderzoeker die met dit boek heeft getoond niet terug te schrikken voor een uiterst complex thema en de ins en outs daarvan uitstekend te beheersen.

Willem Frijhoff

H. H. Rowen, *The Princes of Orange. The Stadholders in the Dutch Republic* (Cambridge Studies in Early Modern History; Cambridge: Cambridge University Press, 1988, 253 blz., £25,- ISBN 0 521 34525 1).

Naar de tweeledige titel reeds zou kunnen doen vermoeden, staat in dit boek de geschiedenis van het stadhouderschap als instelling centraal, al wordt het verhaal daarvan dan hoofdzakelijk aan de hand van de levens der afzonderlijke Oranjes verteld. Het stadhouderschap was een instelling *sui generis*, verzekert de auteur in zijn *Preface*. Niet een gefnuikte, onvolgroeide of anderszins gehandicapte variant van het koningschap, maar een eigensoortig *informal institution*, zo'n object en redding van een nieuw soort politieke geschiedschrijving waarin evenement en structuur geen elkaar uitsluitende alternatieven zijn, maar juist de elkaar aanvullende constituerende elementen van de werkelijkheid. De geschiedenis van de stadhouders en het stadhouderschap, zoals vervolgens door Rowen opgetekend, verradt diens grondige kennis van de Nederlandse geschiedenis en van de literatuur, ook die uit de betrokken eeuwen. Rowen onderstreept, hoezeer de visies op aard en noodzaak van het stadhouderschap uiteenliepen en geeft aan dat de feitelijke betekenis ervan in hoge mate afhankelijk was van politieke omstandigheden, van persoon en optreden van de diverse stadhouders. Een wezenlijk element van de constitutie van de Republiek maakte het stadhouderschap zijns inziens niet uit: die kon ook zonder stadhouder floreren. De kansen voor het stadhouderschap lagen in de behoefte aan

leiderschap. Daarop inspelen gaf een stadhouder grond onder de voeten en het stadhouderschap een maatschappelijk nut.

Rowen is dan ook weinig te spreken over de laatste twee stadhouders. Die gaven geen echte leiding, maar namen genoegen met een formele erkenning van hun stadhouderlijke positie. Ze beseften volgens Rowen niet, dat die constitutioneel onvaste positie alleen iets voorstelde indien gevuld door echt leiderschap. Eerdere generaties stadhouders hadden zich gewoonlijk ook wel gewacht een formele versterking van de stadhouderlijke positie na te streven (dat Willem IV niet anders deed was op zich dus niet fout), maar bij hen was dat een uiting van realisme geweest. Zij wisten macht en titel te onderscheiden, maar Willem IV en Willem V zagen de titel aan voor macht.

De vraag lijkt gewettigd, of een dergelijke beoordeling wel voldoende de gewijzigde situatie en verhoudingen verrekent. Is het inderdaad mogelijk het stadhouderschap anno 1747, na anderhalve eeuw politieke en constitutionele ontwikkeling, een nog even onbepaalde, informele instelling te noemen als in het begin? Van de twee laatste stadhouders ging inderdaad weinig krachtige leiding uit. Maar dat hun streven naar strikte erkenning van hun stadhouderlijke rechten gelijk stond aan een poging tot maximalisering van hun invloed en gezag, wordt wel bewezen door de patriotse afwijzing ervan. De patriotten wensten een stadhouder, niet als eminent hoofd, maar als eerste dienaar van de staat. Rowen beweert hiervan (220): 'It was a view of the stadholderate within the Republic that was not constitutionally at total variance with the Prince's, but the subtle, flexible policies that it required of him were beyond his capacity'. Zo'n bewering ziet voorbij aan het fundamentele verschil tussen beide posities. Al te opvallende evenementen (de personages van de laatste stadhouders) hebben hier de aandacht voor de structuren overwoekerd.

Het zal duidelijk zijn: ook *informal institution* is niet het toverwoord dat alle problemen rondom de geschiedenis van de stadhouders en het stadhouderschap oplost. Daarmee is niet gesteld, dat Rowen een mislukt boek heeft geschreven. Integendeel, in relatief kort bestek heeft hij een helder en zaakrijk overzicht geleverd, dat de problemen duidelijk uiteenzet. Diverse situaties en personen schetst hij, zo niet voor ieder in alles overtuigend, dan toch tenminste op een manier die het overwegen meer dan waard is.

G. J. Schutte

G. Jongbloet-van Houtte, ed., *Brieven en andere bescheiden betreffende Daniël van der Meulen 1584-1600*, 1, *augustus 1584-september 1585* (Rijks Geschiedkundige Publicatiën Grote Serie CXCVI; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1986, clxiii + 648 blz., ISBN 90 6890 069 2).

Daniël van der Meulen, geboren te Antwerpen in 1554 en overleden te Leiden in 1600, was internationaal koopman, diplomaat en cultuurminnaar. In deze verschillende hoedanigheden speelde hij een niet onbelangrijke rol in de bewogen laatste decennia van de zestiende eeuw. Voor de bepaling van zijn plaats in de Nederlandse geschiedenis moet bovenal vermeld worden het feit dat Van der Meulen, met enkele compagnons, het als een der allereerste kooplieden waagde om vanuit Holland een schip via Gibraltar naar de Middellandse Zee te sturen ¹.

Dat was in 1589 en Van der Meulen was toen reeds een alleszins gevestigd handelaar, met contacten in talrijke Europese steden. Zijn succes in de handel was mede, maar niet uitsluitend, te danken aan zijn huwelijk in 1584 met Hester della Faille, dochter uit een van de grootste